

Samenvatting

Religions and Sustainable Development. From Overlooking to Commodifying Faiths?

Samenvatting van de rede van prof. dr. Azza M. Karam uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar 'Religion and Sustainable Development' vanwege ICCO en de ACT Alliance aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam op 13 juni 2019

Voorwoord

Mede met het oog op een artikel over de rede van prof. Azza Karam, kwam ik tot onderstaande – niet geautoriseerde – samenvatting. Ongetwijfeld is de samenvatting mede gekleurd door mijn eigen ervaringen rond het thema. Aanvankelijk maakte de samenvatting deel uit van het artikel zelf, maar dat werd daardoor wellicht te groot voor publicatie.

Ontwikkeling

Het eerste deel van de inaugurele rede spitst zich toe op één van de centrale begrippen, namelijk 'ontwikkeling'. Azza Karam sluit aan bij het denken van de filosoof en econoom Amartya Sen: 'Development as Freedom', in het Nederlands vertaald als 'Vrijheid is vooruitgang'. Ontwikkeling houdt volgens Sen in dat de vrijheid van men sen toeneemt om vorm te kunnen geven aan hun eigen redelijke verlangens naar het goede leven. Karam maakt vervolgens de stap naar de mondiale duurzame ontwikkelingsdoelen, het wereldwijde actieplan voor 'People, Planet & Prosperity'¹.

Religieuze actoren

Daarna komt ze bij de rol van 'religieus geïnspireerde actoren'. Karam wijst op de lange traditie van deze actoren op het brede terrein van gerechtigheid, barmhartigheid en vrede. Die traditie gaat van denken naar handelen en vice versa. Hier lijkt ze zich wat religie betreft te beperken tot religieuze actoren: religieuze organisaties ('kerken'), religieuze leiders (ambtsdragers) en allerhande hiermee verwante organisaties. Zij vat dat geheel samen onder de noemers van *Faith Based Organisations*. Daarmee kiest ze voor een beperking tot de georganiseerde religie. Binnen dit kader komt ze met enkele voorbeelden van enerzijds een actieve bemoeienis vanuit die georganiseerde religie met duurzame ontwikkeling en van anderzijds de worsteling van internationale en non-gouvernementele organisaties rond de samenwerking met die FBO's. Ze noemt hierbij onder andere de dienstverlenende rol van FBO's in de gezondheidszorg en het onderwijs, het wegnemen van vooroordelen binnen de eigen gemeenschappen en inspanningen op het brede terrein van vrede en verzoening. Ze sluit hierbij aan bij wat veel FBO's als hun eigen meerwaarde zien: 'Mind, Heart and Soul in the Fight against Poverty'² en de toegang tot de haarvaten van de eigen samenleving.

¹ <https://www.sdg Nederland.nl/sdgs-2/> en <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

² Katherine Marshall and Lucy Keough, *Mind, Heart and Soul in the Fight against Poverty*, The World Bank, 2004. Deze benadering staat tegenover (dan wel aanvullend op) technocratische, economische en juridische (rechten) benaderingen.

Interesses in en bij FBO's

Azza Karam betoogt dat de betekenis van FBO's lange tijd over het hoofd gezien is. De laatste decennia is dat veranderd. De redenen lijkt ze te zoeken in de sfeer van terrorisme (9/11), de vermeende oorzaak van terrorisme (ongelijkheid), de vrees voor migratie en ook de belangen van grote westerse FBO's. Ze spreekt althans over een toevallige gelijktijdigheid. In bedekte termen spreekt ze zo haar aarzelingen uit bij de motieven achter de sterkere profilering van FBO's. Hoe dan ook, ze legt hiermee ook een brug naar het gebruik van religie voor andere doeleinden.

Halverwege haar rede, komt Azza Karam tot een expliciet kritische houding ten opzichte van de rol van religie. Ze spreekt over instrumentalisering van de religieuze identiteit en de ambivalente rol van religie in conflicten. Ook meent ze dat de absolute waarheidsaanspraken grenzen stelt aan de samenwerking met FBO's. Misschien het meest harde punt betreft 'the selectivity of human rights'. Het gaat haar vooral om samenwerking met FBO's rond bijvoorbeeld armoedebestrijding, terwijl diezelfde FBO's zich verzetten tegen gelijkberechtiging van vrouwen, homo's e.a. Legitimeer je die FBO's dan niet? Maar zo vervolgt ze, gebeurt dat niet ook rond de samenwerking met regeringen die zich niet gebonden achten aan de universele mensenrechten?

Religie als deel van de menselijke ervaring

In het laatste deel van de rede concludeert ze dat juist de complexiteit en de ambivalentie noodzaken tot accurate kennis van de rollen die religie kan spelen. Hier valt ook de term 'religious literacy', te vertalen als religieuze alfabetisering. Azza Karam hanteert in dit deel een veel bredere scope dan alleen de FBO's; religieuze overtuigingen en religieuze waarden ziet ze nu als deel van het culturele weefsel van de mensheid en daarmee als een belangrijke variabele voor duurzame ontwikkeling. Daaruit concludeert ze dat FBO's niet behandeld kunnen worden als een aparte categorie.

Naast kennis van religie gaat hetvolgens haar om het kunnen omgaan met religieuze en seculiere gevoeligheden. Hiermee verbreedt ze haar scope verder, van religie naar niet-religieuze en seculiere levensbeschouwingen.

Dit alles gezegd hebbende, ziet ze het risico dat de kennis van religie en die antenne voor allerhande gevoeligheden louter onderdeel worden van een toolbox voor ontwikkelingssamenwerking en buitenlands beleid ('transactional commodity')³. Maar dan missen we – volgens Azza Karam - het cruciale punt, namelijk dat religie deel is van de menselijke ervaring ('human experience of faith'). Ze sluit af met een pleidooi voor een soort *coalition of the willing* ten dienste van alle mensenrechten voor alle mensen en democratische waarden.

David Renkema
30 juni 2019

³ zie ook <http://www.ipsnews.net/2019/04/religion-development-enhanced-approach-transaction/>